

Filosofie pro děti

Rozšířené mínění, že filosofie se hodí nejdříve pro -náctileté či adolescenty, je třeba poněkud korigovat. Začínat s filosofií se musí dříve, protože útržky a zlomky zastaralých filosofí se do hlav dětí dostávají už mnohem dříve, vlastně s prvními krůčky do jazyka a v jazyce. Děti si to ovšem nemohou ještě dost uvědomovat, ale jsou velmi náchylné vše převzít a vzít za své, i když tomu ještě nemohou rozumět. Nepříliš uvědoměné (uvědomované) práce s pojmy nebo spíše ještě s „před-pojmy“ jsou některé děti schopny už v druhém roce života (slovem „haf“ označovala malá Jana nejen psa a kočku, ale i slepici, letícího ptáčka a dokonce letadlo na obloze – nepochybný výtvar abstrakce). Ovšem je tu problém: to pojmotvoření nevidíme, protože nevidíme ani „pojmy“! Pojmotvorbu nevidíme ani u dospělého člověka, jen usuzujeme z toho, co říká a k čemu v myšlení dospěl (to myšlení přímo také nevidíme), že myslel pojmově. Proto mají někteří lidé tak velké potíže s nahlédnutím, že pojmovost ještě nemusí být všude tam, kde se podobné věci nebo bytosti nazývají jedním jménem (což je ovšem běžné už odedávna, od samých počátků mluvení a vytváření jazyka – odtud také onen prazvláštní pocit z „moci“ slova, které přivolává do přítomnosti i to, co je časově i prostorově „v dáli“). To, že totéž slovo může znamenat třeba mnoho zvířat, která si jsou podobná, ještě nedokazuje, že byl utvořen (nasouzen) pojem, ale jen že byla vytvořena „představa“. Odtud je založen onen velký rozdíl mezi „slovem“ a „jménem“ – jméno ve skutečnosti neoznačuje „typ“ (druh, rod apod.), nýbrž jedince v jeho jedinečnosti (byť jen „pro nás“); tento rozdíl nesmíme ztotožňovat s rozdílem mezi způsobem obecného pojmenování a pojmovostí. O pojmovosti můžeme mluvit jenom a výhradně tam, kde se o pojmech ví a kde se o nich také mluví (a přemýšlí), kde se v nich uznává jejich vztaženost k něčemu, co samo není ani tím jménem či pojmenováním, ani jejich vztaženost k nějakým skutečnostem, na nich zcela nezávislým, nýbrž jejich vztaženost k něčemu dalšímu, k něčemu, co je čímsi vskutku „nasouzeným“, tedy „(u)dělaným“, vytvářeným, ustavovaným, konstituovaným, ale nikoli libovolně a svévolně (to vyplývá už z toho slova „nasoudit“), nýbrž co je důmyslně zabudováno do souvislostí s jinými pojmy, bez nichž by pojem nebyl vůbec schopen samostatně obstát. (A právě tohle neplatí o tom, co je za pomoci nasouzeného pojmu konstruováno jako intencionální model (buď předmět nebo ne-předmět). A právě tato dovednost vědomé práce s pojmy je dětem odepřena – ty se mohou jen pokoušet to napodobit, ale nemohou se vztáhnout k jednotlivým pojům vědomě, cílevědomě.

(Písek, 140907-2.)